

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА В КОНТЕКСТІ ЗРОСТАННЯ ЙОГО КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ

PECULIARITIES OF EVALUATION OF EFFICIENCY OF CONSTRUCTION ENTERPRISE IN THE CONTEXT OF GROWTH OF ITS COMPETITIVE ADVANTAGES

Ступнікер Г.Л.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, економіки та підприємництва,
Придніпровська державна академія будівництва та архітектури

Зозуля Н.В.

асистент кафедри фінансів, економіки та підприємництва,
Придніпровська державна академія будівництва та архітектури

Stupniker Hanna, Zozulia Nataliia

Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture

Здатність підприємства до формування своєї конкурентоспроможності залежить від обсягу конкурентних переваг, що створює підприємство в процесі своєї економічної діяльності. Для того, щоб підприємство мало високу результативність, необхідно здійснювати постійний аналіз витрат підприємства. Метою управління витратами є їх зниження або оптимізація та підвищення ефективності господарських процесів. Управління витратами на підприємстві передбачає виконання таких функцій, як розробка, прийняття, реалізація та контроль управлінських рішень. Особливості будівельної галузі відрізняють її від інших галузей економіки певними особливостями. Тому існують певні відмінності в управлінні витратами будівельного підприємства. Необхідність прогнозування витрат у будівництві має орієнтуватися на довгострокову перспективу, однак складність такого планування полягає у невизначеності зовнішніх чинників у майбутньому.

Ключові слова: витрати, прибуток, результативність, ефективність, конкурентні переваги, конкурентоспроможність, фінансові результати.

Способность предприятия к формированию своей конкурентоспособности зависит от объема конкурентных преимуществ, которые создает предприятие в процессе своей экономической деятельности. Для того чтобы предприятие имело высокую результативность, необходимо осуществлять постоянный анализ затрат предприятия. Целью управления затратами является их снижение или оптимизация и повышение эффективности хозяйственных процессов. Управление затратами на предприятии предполагает выполнение таких функций, как разработка, принятие, реализация и контроль управленческих решений. Особенности строительной отрасли отличают ее от других отраслей экономики определенными особенностями. Поэтому существуют определенные отличия в управлении расходами строительного предприятия. Необходимость прогнозирования затрат в строительстве должна ориентироваться на долгосрочную перспективу, однако сложность такого планирования заключается в неопределенности внешних факторов в будущем.

Ключевые слова: затраты, прибыль, результативность, эффективность, конкурентные преимущества, конкурентоспособность, финансовые результаты.

The ability of an enterprise to form its competitiveness depends on the amount of competitive advantage that the enterprise creates in the course of its economic activity. In order for the company to have high performance, it is necessary to carry out a constant analysis of the costs of the enterprise. The purpose of cost management is to reduce or optimize and increase the efficiency of economic processes. Cost management of the enterprise involves the implementation of such functions as the development, adoption, implementation and control of management decisions. The peculiarities of the construction industry distinguish it from other economic sectors by certain features. Therefore, there are some differences in the cost management of a construction enterprise. The need to forecast

construction costs should be long-term, but the difficulty of such planning lies in the uncertainty of external factors in the future. Changes in the price of materials, demand, inflation, tax conditions as well as the emergence of new competitors can significantly affect costs. Among the modern methods of cost management, there are those that should be implemented for construction enterprises. This is, for example, a standard-cost, which involves determining the regulatory cost of production, identifying deviations from existing standards by location and reasons for their occurrence. The application of CVP-analysis in the activities of construction enterprises is the most appropriate, because it allows to determine the optimal proportions between variable and fixed costs, price and sales and also helps to plan the amount of profit. In essence, this analysis is quite simple, based on known indicators and allows to quickly evaluate the impact of the size and structure of costs as well as sales on profit and analyze its dependence on price levels and production structure, justify marketing strategy. The research that has been conducted in this article allows to recognize the key role of performance indicators, based on cost management, in the formation of competitive advantages of modern enterprises and the need to constantly monitor the dynamics and structure of its costs. Therefore, cost indicators can be used to assess the effectiveness of the enterprise as a whole. It is important for a construction enterprise to fully take into account all factors that may affect planning, accounting and cost analysis.

Key words: costs, profit, efficiency, competitive advantages, competitiveness, financial results.

Постановка проблеми. В сучасних умовах успішне функціонування підприємства і його позиція на ринку безпосередньо залежить від рівня фінансових результатів його діяльності та є важливою умовою забезпечення її ефективності. Вважаємо, що значна увага в цьому напрямку має бути приділена такому питанню як управління витратами, що є динамічним процесом і ґрунтується на діях, спрямованих на досягнення високого економічного результату.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти дослідження особливостей конкурентних переваг підприємства висвітлені в дослідженнях таких науковців, як Фісуненко П.А. [1], Лавриненко Е.Т., Невмержицька С.М. [2], М. Портер [3], П'ятницька Г.Т. [4], Чевганова В.Я. [5] та інші. У своїх публікаціях вказані дослідники розглядали такі питання, як визначення сутності поняття «конкурентні переваги», забезпечення конкурентоспроможності підприємства в стратегічному аспекті, здійснювали опис основних аспектів, за якими діагностується конкурентне середовище тощо. Вивчення та аналіз їхніх праць сприяє більш ґрунтовному осмисленню процесів формування конкурентоспроможності вітчизняних підприємств та визначення ключових чинників впливу на їх здатність створювати і утримувати свої конкурентні переваги.

Цікавим підходом до взаємозв'язку результативності та конкурентних переваг є класифікація основних показників, запропонована Краснокутською Н.С. та Фоцій П. М. [6]. Так, автори пропонують розглядати ці показники з точки зору їх проекції на результативність діяльності за чотирма напрямками (ринкова, фінансова, витратна, нефінансова).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на численні публікації, що висвітлюють різні аспекти формування конкурентоспроможності вітчизняних компаній за рахунок набуття ними конкурентних переваг та досягнення на цій основі бажаних фінансових результатів, вважаємо, що питання встановлення взаємозалежності між цими про-

цесами є недостатньо розробленими та економічно обґрунтованими.

Постановка завдання. Враховуючи вищезазначене, метою даної статті є оцінювання причинно-наслідкових зв'язків, що виникають в процесі формування фінансових результатів підприємства та набуття ними своїх конкурентних переваг як головного вимірника досягнутого рівня ефективності.

Виклад основного матеріалу дослідження. У наукових публікаціях існують певні відмінності у поглядах на поняття «результативність» та «ефективність», тому варто визнати необхідність наголосити на різницю між цими поняттями. Результативність означає ступінь досягнення запланованого результату, це міра точності управління, яка характеризується досягненням очікуваного стану об'єкта управління, мети управління або рівнем наближення до неї. В свою чергу, ефективність відображає співвідношення між одержаними результатами і витраченими на їх досягнення ресурсами [7].

Загальні особливості управління виробничими витратами передбачають виконання всіх дій, які реалізуються під час управління будь-яким об'єктом, тобто розробку і реалізацію рішень, а також контроль за їх виконанням [8]. При цьому основною метою системи управління витратами є зміна існуючих норм і стандартів для скорочення витрат на оперативному, стратегічному і тактичному рівні. Оперативний рівень характеризується підтримкою запланованого рівня витрат. Тактичний рівень, в свою чергу, спрямований на скорочення витрат і збільшення прибутку в короткий термін. Істотною відмінністю стратегічного рівня від попередніх є створення конкурентних переваг на тривалій термін.

Для того, щоб підприємство мало позитивний ефект від діяльності і було здатне сформувавши високу конкурентоспроможність, необхідно здійснювати постійний аналіз витрат підприємства. Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про витрати підприємства та її розкриття в фінансовій звіт-

ності визначені бухгалтерськими стандартами, норми якого застосовуються підприємствами, організаціями та іншими юридичними особами незалежно від форм власності (крім банків, бюджетних установ та підприємств, які відповідно до законодавства складають фінансову звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності) [9].

Метою управління витратами є зниження або оптимізація витрат на одиницю виробленої продукції, підвищення ефективності господарських процесів, видів діяльності. Важливим є обґрунтований поділ всіх чинників, що впливають на формування витрат, зокрема, на чинники зовнішнього та внутрішнього впливу. Зовнішніми є ціни на матеріальні ресурси, умови реалізації продукції, умови оподаткування. До чинників внутрішнього впливу відносять технічний рівень виробництва, організацію виробництва і праці, зміну структури та обсягу продукції. Зовнішні та внутрішні чинники можуть бути спільними для різних галузей.

Особливості будівельної галузі відрізняють її від інших галузей економіки певними технологічними, організаційними та економічними особливостями, які визначають систему планування, обліку та аналізу витрат на будівельному підприємстві, тому розглянемо детальніше саме галузеві чинники.

Так, наприклад, нерухомість будівельної продукції призводить до відображення собівартості виконаних будівельно-монтажних робіт без використання рахунка 26 «Готова продукція». Також, через нерухомість продукції відсутні витрати, що пов'язані із її реалізацією.

Тривалий цикл будівництва та необхідність складання попередніх проектів на будівництво зумовлюють планування витрат ще на стадії розробки кошторису. Отже, прогнозування витрат у будівництві має орієнтуватися на довгострокову перспективу, однак складність такого планування полягає у невизначеності зовнішніх чинників у майбутньому. Зміна ціни на матеріали, зміна попиту, інфляція, зміна в умовах оподаткування, поява нових конкурентів можуть значною мірою впливати на витрати, але у довгостроковій перспективі прогнозування цих факторів є складним, а дані такого прогнозування мають ймовірний характер.

Довготривалість процесу будівництва в обліку відображається поступовим нагромадженням витрат за об'єктами через незавершене будівництво до здачі об'єкта замовнику. Це передбачає, необхідність здійснення капітальних вкладень на початку будівельного циклу і неотримання прибутку аж до його закінчення.

Залежність виробничого процесу будівельних компаній в багатьох випадках від природно-кліматичних умов зумовлює підвищення вартості будівельних робіт у зимовий період, а, отже, зміни величини витрат протягом року.

На процес управління витратами також можуть впливати й інші специфічні чинники, серед яких найбільш визначним є рухомість будівельних організацій, їх підрозділів, трудових і матеріальних ресурсів, які систематично переміщуються після завершення робіт з одних об'єктів на інші.

Серед сучасних методів управління витратами існують ті, які доцільно впроваджувати і для будівельних підприємств. Це, наприклад, стандарт-кост, який передбачає визначення нормативної собівартості продукції, виявлення відхилень від існуючих норм за місцями і причинами їх виникнення [10]. Через існування численних норм та нормативів у будівельній галузі його застосування є можливим, але на використання цього методу в сучасних умовах в Україні є ряд обмежень. Так, в умовах інфляції вартісні нормативи доводиться коригувати щокварталу або навіть щомісяця, що значно ускладнює процедуру калькулювання [11].

На нашу думку, застосування CVP-аналізу в аналітичній діяльності будівельних компаній є досить доцільним, оскільки цей метод дозволяє визначити оптимальні пропорції між змінними та постійними витратами, ціною й обсягом реалізації, планувати обсяг прибутку. За своєю сутністю цей аналіз є досить простим, базується на відомих показниках і дозволяє оперативно оцінити вплив величини і структури витрат, обсягу продажу продукції на прибуток, аналізувати його залежність від рівня цін і структури виробництва, обґрунтовувати маркетингову стратегію.

CVP-аналіз за своєю сутністю спрямований у майбутнє, за його допомогою аналізуються економічні наслідки планових рішень щодо розширення виробництва, освоєння нової продукції та ін. [12]. Таким чином, для будівельного підприємства при проведенні плануванні, обліку та аналізу витрат важливо в повній мірі врахувати всі чинники, які можуть впливати на їх величину.

В цілях оцінки результативності управління витратами проведемо аналіз витрат за елементами операційних витрат підприємства ТОВ «Містобудівник-Дніпро» (табл. 1).

Аналізуючи структуру комерційних витрат досліджуваного підприємства, до яких належать адміністративні, збутові та інші витрати, можна зробити висновок, що найбільш значним чином зросли витрати на збут (25 %). Однак при цьому підприємство вдалося суттєво скоротити інші операційні витрати – на 28 %. Досить вагомим є також зростання доходу підприємства, що збільшився на 41%.

Глибина і ефективність аналізу витрат визначається тим, які саме фактори виявлені й кількісно виміряні та як здійснено оцінку їхнього впливу на обсяги реалізації продукції. В процесі факторного аналізу було досліджено вплив складових, що входять до загальної суми

Таблиця 1

Аналіз комерційних витрат ТОВ «Містобудівник-Дніпро» у 2019–2020 рр.

Види витрат	2019		2020		Структура витрат, %		Темп зміни, %
	Сума, тис. грн	Рівень, %	Сума, тис. грн	Рівень, %	2019	2020	
Адміністративні витрати	14 733	3,1	31 532	3,1	22,9	25,5	46,7
Витрати на збут	7 610	1,6	45 957	4,6	11,8	37,1	16,6
Інші витрати	42 022	8,8	46 299	4,6	65,3	37,4	90,8
Разом операційні витрати:	64 365	13,5	123 788	12,3	100	100	52,0
Чистий дохід від реалізації	475 111		1 006 653		-		41,2

Таблиця 2

Вплив складових на загальну динаміку комерційних витрат ТОВ «Містобудівник-Дніпро»

Показник/ підстановка	Адміністративні витрати	Витрати на збут	Інші операційні витрати	Всього комерційні витрати	Різниця
0	14 733	7 610	42 022	64 365	-
1	31 532	7 610	42 022	81 164	16 799
2	31 532	45 957	42 022	119 511	38 347
3	31 532	45 957	46 299	123 788	4 277

комерційних витрат за методом ланцюгових підстановок (табл. 2). Таким чином, за допомогою факторного аналізу можна побачити, що в більшій мірі на збільшення загального обсягу комерційних витрат вплинуло збільшення витрат на збут та адміністративних витрат. Менш значним чином на збільшення комерційних витрат вплинуло зростання інших операційних витрат.

Таким чином, за результатами проведених розрахунків можна зробити висновки, що у 2019 році у аналізованого підприємства зросли як операційні витрати, так і витрати за економічними елементами. Однак збільшення їх рівня не призвело до зменшення рівня чистого доходу, обсяг якого, навпаки, зріс, що дозволяє визнати діяльність ТОВ «Містобудівник-Дніпро» ефективною.

Висновки. Таким чином, проведені дослідження дозволяють визнати ключову роль показника результативності, що ґрунтується на управлінні витратами, у формуванні конкурентних переваг сучасного підприємства та необхідності постійно відстежувати динаміку та структуру його витрат. У цьому випадку саме показники витрат, а не прибутку, узагальнюючим чином можуть використовуватися для оцінки ефективності діяльності підприємства в цілому. Оцінка чинників впливу на рівень доходу на прикладі будівельної організації дозволила дійти висновку, що основним критерієм вимірювання її ефективності мають бути конкурентні переваги підприємства, оскільки саме вони є вихідним джерелом формування його конкурентоспроможності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Фісуненко П.А. Підходи до визначення конкурентоспроможності підприємства: сутність та еволюція поняття. *Бізнес-навігатор*. 2020. Вип. 2 (58). С. 152–161. URL: http://www.business-navigator.ks.ua/journals/2020/58_2020/30.pdf (дата звернення: 01.12.2021).
2. Лавриненко Е.Т., Невмержицька С.М. Управління конкурентними перевагами підприємства. *Електронне наукове фахове видання «Східна Європа: економіка, бізнес та управління»*. 2018. Вип. 6 (17). С. 223–230. URL: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/17_2018/42.pdf (дата звернення: 01.12.2021).
3. Портер М. Конкуренція / пер. с англ. Москва : ИД Вільямс, 2001. 482 с.
4. Управління конкурентоспроможністю підприємств: підручник / П'ятницька Г.Т. та ін. ; за заг. ред. Г.Т. П'ятницької. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2017. 700 с.
5. Конкурентоспроможність: сутність, оцінка та шляхи підвищення її рівня (регіон, галузь, підприємство) : монографія / В.Я. Чевганова, та ін. Полтава : ПолтНТУ, 2010. 255 с.
6. Краснокутська Н.С., Фоцій П.М. Класифікація конкурентних стратегій підприємства залежно від впливу на результативність. *Електронне наукове фахове видання «Східна Європа: економіка, бізнес та управління»*. 2018. Вип. 6 (17). С. 217–222. URL: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/17_2018/41.pdf (дата звернення: 02.12.2021).

7. Поповиченко І.В., Подалюк М.Р., Горела В.Д. Управління результативністю та ефективністю бізнес-процесів підприємства на основі застосування логістичного підходу. *Електронне наукове фахове видання «Східна Європа: економіка, бізнес та управління»*. 2018. Вип. 1 (12). С. 222–226. URL: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/12_2018/39.pdf (дата звернення: 03.12.2021).

8. Радіонова Н. Й. Загальні аспекти управління виробничими затратами українських підприємств в умовах економічної кризи. *Науковий вісник національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2017. № 1–2. С. 77–83.

9. Про затвердження Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text> (дата звернення: 02.12.2021).

10. Ростовська Г.В. Огляд методів управління витратами. *Вісник Донбаської державної машинобудівної академії*. 2011. № 3(24). С. 222–228.

11. Коба О.В., Миронова Ю.Ю. Калькулювання собівартості робіт у будівництві. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 19. Ч. 2. С. 29–33.

12. Бабяк Н.Д., Крутоус Н.Ю. СVP-аналіз в умовах багатопродуктового виробництва як інструмент операційного контролю. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2021. Вип. 1. С. 11–19. URL: <https://visnyk.mnau.edu.ua/statti/2021/n109/n109v1r2021babiak.pdf> (дата звернення: 03.12.2021).

REFERENCES:

1. Fisunen P.A. (2020) Pidhody do vyznachennja konkurentospromozhnosti pidpryjemstva: sutnist ta evoljucija ponjattja [Approaches to determining the competitiveness of the enterprise: the essence and evolution of the concept]. *Biznes-navigator*, vol. 2, no. 58, pp. 152–161. Available at: http://www.business-navigator.ks.ua/journals/2020/58_2020/30.pdf (accessed 01 December 2021).

2. Lavrynenko E.T., Nevmerzhycka S.M. (2018) Upravlinnja konkurentnyh perevagamy pidpryjemstva [Management of competitive advantages of the enterprise]. *Elektronne naukovе fahove vydannja «Shidna Jevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnja»*, vol. 6, no. 17, pp. 223–230. Available at: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/17_2018/42.pdf (accessed 01 December 2021).

3. Porter M. (2001) *Konkurencyja* [Competition]. Moscow: Vyljams (in Russian)

4. Pjatycka G.T., et al. (2017) *Upravlinnja konkurentospromozhnistju pidpryjemstv* [Management of enterprise competitiveness]. Kyiv: Kondor (in Ukrainian)

5. Chevganova V.Ja. et al. (2010) Konkurentospromozhnist: sutnist, ocinka ta shljahy pidvyshhennja ii rivnja (region, galuz, pidpryjemstvo) [Competitiveness: essence, assessment and ways to increase its level (region, industry, enterprise)]. Poltava: PoltNTU (in Ukrainian)

6. Krasnokutska N.S., Foshhij P.M. (2018) Kласifikacija konkurentnyh strategij pidpryjemstva zalezjno vid vplyvu na rezul'tatyvnist [Classification of competitive strategies of the enterprise depending on the impact on performance]. *Elektronne naukovе fahove vydannja «Shidna Jevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnja»*, vol. 6, no. 17, pp. 217–222. Available at: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/17_2018/41.pdf (accessed 01 December 2021).

7. Popovychenko I.V., Podaljuk M.R., Gorjela V.D. (2018) Upravlinnja rezul'tatyvnistju ta efektyvnistju biznes-procesiv pidpryjemstva na osnovi zastosuvannja logistychnogo pidhodu [Management of efficiency and effectiveness of business processes of the enterprise on the basis of application of the logistic approach]. *Elektronne naukovе fahove vydannja «Shidna Jevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnja»*, vol. 1, no. 12, pp. 222–226. Available at: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/12_2018/39.pdf (accessed 03 December 2021).

8. Radionova N.J. (2017) Zagalni aspekty upravlinnja vyrobnychymy ztratamy ukrainnykh pidpryjemstv v umovah ekonomichnoi kryzy [General aspects of management of production costs of Ukrainian enterprises in the economic crisis]. *Naukovyj visnyk nacionalnoi akademii statystyky, obliku ta audytu*, no. 1–2, pp. 77–83.

9. Pro zatverdzhennja Polozhennja (standart) buhgalterskogo obliku 16 «Vytraty» [On approval of the Regulation (standard) of accounting 16 "Costs"]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text> (accessed 02 December 2021).

10. Rostovska G.V. (2011) Ogljad metodiv upravlinnja vytratamy [Review of cost management methods]. *Visnyk Donbaskoi derzhavnoi mashynobudivnoi akademii*, vol. 3, no. 24, pp. 222–228.

11. Koba O.V., Myronova Ju.Ju. (2018) Kalkuljuvannja sobivartosti robit u budivnyctvi [Calculation of the cost of works in construction]. *Naukovyj visnyk Uzhgorodskogo nacionalnogo universytetu*, no. 19, part 2, pp. 29–33.

12. Babjak N.D., Krutous N.Ju. (2021) SVP-analiz v umovah bagatoproduktovogo vyrobnyctva jak instrument operacijnogo kontrolingu [SVP-analysis in the conditions of multi-product production as a tool of operational controlling]. *Visnyk agrarnoi nauky Prychornomorja*, no. 1, pp. 11–19. Available at: <https://visnyk.mnau.edu.ua/statti/2021/n109/n109v1r2021babiak.pdf> (accessed 03 December 2021).